

dr hab. Lech Gruszecki, prof. KUL
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Al. Raławickie 14
20-950 Lublin

Lublin, 26.04.2023

Recenzja rozprawy doktorskiej:

Autor: Ks. mgr lic. Shi Xiaowang

Duszpasterstwo imigrantów chińskich w Polsce w latach 2000-2020

Warszawa 2023

Promotor: Ks. prof. ucz. dr hab. Wojciech Kluj OMI

Promotor pomocniczy: Ks. dr Mariusz Boguszewski

W ostatnich dekadach jesteśmy świadkami zasadniczego wzrostu mobilności ludzi. Na zjawisko to składa się szereg elementów, spośród których szczególnie istotnym są migracje rozumiane w sposób tradycyjny, to znaczy jako przepływy ludności - w ramach poszczególnych krajów a także pomiędzy nimi - powodowane przyczynami zarówno ekonomicznymi jak i politycznymi. Ta sytuacja, nowa poprzez swoją skalę, wymaga od instytucji Kościoła katolickiego głębokiej refleksji teologicznej oraz działań duszpasterskich. Wspomniana refleksja oraz odpowiednie przedsięwzięcia duszpasterskie muszą z konieczności uwzględniać specyfikę kulturową, narodowościową i religijną zarówno kraju pochodzenia migrantów jak i kraju osiedlenia.

Problem napływu imigrantów w coraz większym stopniu dotyczy także Polski. Zjawisko to ma związek ze wzrostem zamożności naszego kraju, wyrażającym się na przykład rosnącym produktem krajowym brutto per capita, oraz z uczestnictwem Polski w strukturach Unii Europejskiej i w innych ważnych organizacjach międzynarodowych. Jednym z krajów, z których przybywają do Polski imigranci, jest Chińska Republika Ludowa. Migracja ta nie wyraża się wprawdzie w wielkich liczbach, bowiem na terenie naszego

państwa przebywa obecnie około pięciu tysięcy obywateli Chin kontynentalnych; jednak polityczne, kulturowe i historyczne znaczenie Chin czyni zjawisko tej migracji istotnym i wymagającym wielostronnych badań.

Z punktu widzenia teologii katolickiej oraz wyzwań o charakterze duszpasterskim, stojących przed Kościołem katolickim, ważne jest umożliwienie przybyłym z Chin spotkania z orędem chrześcijańskim, a także objęcie ich ewangelizacją i troską duszpasterską. Zagadnieniom tym poświęcona jest recenzowana rozprawa doktorska ks. mgr. Shi Xiaowanga. Autor opierając się na doświadczeniach w pracy duszpasterskiej z imigrantami chińskimi z lat 2000-2020, stara się odpowiedzieć na dwa pytania: 1) jak powinno się rozwijać, w dającej się przewidzieć przyszłości, duszpasterstwo tej grupy emigrantów? oraz 2) czy wspomniane duszpasterstwo może wzbogacić doświadczenie Kościoła katolickiego w Polsce? Swój cel realizuje on, stosując metodę analizy tekstu oraz metodę obserwacji uczestniczącej. Pierwsza z wymienionych metod zastosowana jest do analizy tekstów biblijnych związanych ze zjawiskiem migracji oraz do analizy najważniejszych dokumentów Kościoła, pochodzących głównie z okresu ostatnich stu lat, a poświęconych tej problematyce. Metoda obserwacji uczestniczącej jest w przypadku ks. mgr. Shi Xiaowanga naturalnym przedłużeniem i odzwierciedleniem jego wieloletniego zaangażowania osobistego, wynikającego z posługi duszpasterskiej wśród emigrantów wywodzących się głównie z Chin kontynentalnych. W konsekwencji, jak stwierdza sam autor, praca ma w części charakter teologiczny a w części duszpasterski.

Rozprawa doktorska - licząca 224 strony - została podzielona na cztery rozdziały. Praca zawiera także dobrze przygotowany do lektury wstęp oraz, podsumowujące całość, zakończenie. Bibliografia składa się łącznie z 205-u pozycji o różnym charakterze; są wśród nich książki, artykuły pochodzące z czasopism recenzowanych, strony internetowe, a także artykuły z czasopism popularnych. Bibliografia została słusznie podzielona na dwie części, z których pierwsza obejmuje pięćdziesiąt zestawionych w porządku chronologicznym dokumentów Kościoła, natomiast druga zawiera wszystkie pozostałe prace. Dobór cytowanych książek, artykułów i stron wydaje się racjonalny i cechuje się starannością. To samo dotyczy zapisów bibliograficznych w samym tekście rozprawy. Pomocny w lekturze jest również wykaz skrótów cytowanych dokumentów Kościoła oraz tekstów biblijnych. Rozprawa obejmuje też cztery aneksy, z których pierwsze trzy to skany jurysdykcji ks. Jana Hou i ks. Jana Shi, natomiast aneks ostatni obejmuje ankietę przeprowadzoną przez doktoranta wśród części objętych jego opieką duszpasterską katolików chińskich na temat ich wiary i kompetencji w zakresie wiedzy o Piśmie św. i Kościele.

Układ rozprawy, jej podział na rozdziały i paragrafy, dobrze odpowiada zadaniu postawionemu w tytule. Struktura pracy jest zatem, moim zdaniem, odpowiednia i adekwatna do treści. Tekst rozprawy cechuje także duża staranność, jakkolwiek autorowi przydarzają się literówki i pewne nieznaczące usterki stylistyczne. Zasadniczo jednak tekst jest zrozumiały i napisany jasnym i komunikatywnym językiem. Tak więc od strony formalnej praca jest napisana dobrze.

Przechodząc do analizy treści rozprawy, omówię poszczególne rozdziały. Rozdział pierwszy, składający się z sześciu paragrafów, porusza zagadnienia związane z teologią migracji, a także przedstawia główne dokumenty watykańskie dotyczące duszpasterstwa emigrantów oraz strukturę i działalność dykasterii Stolicy Apostolskiej obejmującej swoją opieką uchodźców, migrantów i osoby podróżujące. W szczególności autor wskazuje na kluczową rolę emigracji w Historii Zbawienia, odwołując się do biblijnych postaci jak Adam i Ewa, Abraham, Józef i Rut; w tym kontekście umieszcza też wyjście Izraelitów z Egiptu. Przytacza cytaty z Pisma Świętego wskazujące na konieczność szacunku wobec przybyszów, między innymi sławne słowa „nie będziesz uciskał przybysza” pochodzące z Księgi Wyjścia (Wj 23,9). Odnotowuje także regulacje o charakterze prawnym pochodzące z Księgi Kapłańskiej (Kpł 19, 9-10) oraz Księgi Powtórzonego Prawa (Pwt 14, 28-29), które wzywają do godnego traktowania imigrantów, a także zapewnienia im pożywienia. Zauważa też, że w prawie żydowskim przybywający na teren ziemi Izraela mieli być traktowani podobnie jak bezdomni, sieroty i wdowy. U źródeł tej wrażliwości leżała świadomość, iż także członkowie Ludu Wybranego byli przybyszami w ziemi egipskiej (Wj 22, 20).

Osobny paragraf poświęcony jest posłannictwu i nauczaniu Jezusa Chrystusa, który sam jako dziecko był, wraz ze swoją Matką i św. Józefem, imigrantem w Egipcie. Ks. Shi Xiaowang przytacza nauczanie Jezusa, który włącza przybyszów do grupy najsłabszych, którym przynależy szczególna troska i opieka. Słowa Jezusa „byłem przybyszem, a przyjęliście mnie” (Mt 25, 35) są dla Magisterium Kościoła jednym z fundamentów Jego nauczania w kwestii imigracji. Autor rozprawy jest skłonny samo Wcielenie traktować jako przejaw Boskiej Migracji i jak pisze: Jezus jest w najwyższym stopniu „Imigrantem”, który przynosi zbawienie całemu światu (s. 26). Stwierdzenie to budzi pewne wątpliwości i z całą pewnością wymaga głębszej dyskusji o charakterze teologicznym i filozoficznym.

Zjawisko migracji przenika nie tylko Stary Testament, ale także występuje w znaczący sposób w Nowym Testamencie. Także w czasach apostoelskich przepływy ludności stanowią jeden z kluczowych elementów upowszechnienia doktryny chrześcijańskiej, a w późniejszej historii Kościoła troska duszpasterska o przybyszów,

a nawet zapewnienie im odpowiednich do utrzymania się funduszy, stanowią jedno z ważniejszych zadań biskupów. Autor rozprawy odnotowuje wszystkie te zagadnienia, by następnie poddać głębszej analizie dokumenty Stolicy Apostolskiej dotyczące migrantów pochodzące z dwudziestego stulecia i pierwszych dekad wieku obecnego aż po datowany na 24 marca 2022 roku dokument Dykasterii ds. Promocji Integralnego Rozwoju Człowieka noszący tytuł : *Wskazania duszpasterskie na temat międzykulturowej posługi wśród emigrantów*. Pomiędzy omawianymi dokumentami są przede wszystkim: konstytucja apostolska papieża Piusa XII *Exsul familia nazarethana* pochodząca z 1952 roku, instrukcja Kongregacji Biskupów *De pastoralis migratorum cura* wydana w roku 1969 poprzedzona listem apostolskim Pawła VI *Pastoralis migratorum cura* (z tego samego roku) oraz instrukcja Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych *Erga migrantes caritas Christi* wydana w roku 2003 w pięćdziesiątą rocznicę fundamentalnej – wymienionej już wyżej – konstytucji *Exsul familia*. Na uwagę w tym kontekście zasługuje to, iż najnowsza instrukcja watykańska z 2022 roku została dokładniej omówiona przez doktoranta w rozdziale czwartym pracy i tym samym powiązana z zagadnieniami perspektyw rozwoju duszpasterstwa imigrantów chińskich w Polsce.

Dodać należy, że rozdział pierwszy rozprawy, analizując przemiany w zakresie duszpasterstwa imigrantów charakteryzujące się rosnącym szacunkiem dla ich rodzimej kultury i języka, odnotowuje również zmiany strukturalne dotyczące dykasterii watykańskich powołanych do opieki nad procesem ewangelizacji uchodźców i imigrantów ekonomicznych. Autor opisuje pierwsze inicjatywy w tym zakresie poczynając od memorandum Giovanniego Battisty Scalabriniego, a w sposób bardziej szczegółowy przedstawia zadania Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, a więc dykasterii pod tą nazwą powołanej przez Jana Pawła II w 1988 roku oraz , utworzonej przez papieża Franciszka w 2017 roku, Dykasterii ds. Integralnego Rozwoju Człowieka, której częścią jest Sekcja Migrantów i Uchodźców; od roku 2022 wspomniana dykasteria nosi nazwę Dykasterii ds. Służby Integralnemu Rozwojowi Człowieka. Ewolucji kształtu i nazewnictwa tej dykasterii towarzyszy, jak wynika z opisu autora rozprawy, rozszerzenie profilu zadań i zwiększenie nacisku na jej służebną rolę oraz szacunek dla kultury kraju pochodzenia uchodźców oraz imigrantów ekonomicznych.

Nakreśliwszy szeroko tło teologiczne i duszpasterskie problematyki migracyjnej, autor w rozdziale drugim, podzielonym na osiem paragrafów, przechodzi do scharakteryzowania imigracji chińskiej na terenie Polski. Pierwszych pięć paragrafów tego rozdziału poświęconych jest na przedstawienie ogólnych ram tej problematyki, między

innymi ram prawnych polskiego prawa migracyjnego; autor pisze również o relacjach gospodarczych pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Chińską Republiką Ludową. Ks. mgr Shi Xiaowang zauważa, że do tej pory miały miejsce cztery fazy migracji chińskiej do naszego kraju. Do roku 1991 trwał okres pierwszy, kiedy to do Polski przybywali głównie studenci, przy czym było ich bardzo niewiele. W latach 1992 do 1995 na rynku polskim zaznaczyła się obecność wielkich przedsiębiorstw państwowych z Chin, co także wiązało się z przyjazdami personelu fachowego, jakkolwiek w dalszym ciągu migracja była nieliczna. Okres trzeci trwający w latach 1995 do 2008 charakteryzował się intensyfikacją chińskich inwestycji prywatnych i zacieśnianiem relacji gospodarczych pomiędzy Polską a Chinami. Wreszcie okres czwarty ma, według autora, obejmować lata po wielkim kryzysie ekonomicznym 2008 roku. Warto dodać, że populacja Chińczyków w Polsce wahała się w ciągu lat 2000 do 2008, a więc w okresie poddanym badaniom w rozprawie, pomiędzy około siedmioma tysiącami a około pięcioma tysiącami migrantów.

Przedstawiony wyżej opis ruchu migracyjnego jest niewątpliwie interesujący, jednak wskazane byłoby uzupełnienie go o informacje dotyczące wewnętrznego zróżnicowania migrantów. Ilu spośród nich pochodzi z narodu Han, a ilu z innych grup narodowościowych, których w Chinach kontynentalnych jest tak wiele? Ponadto, dobrze byłoby, gdyby autor odniósł się również do ilości, roli i znaczenia migrantów z Tajwanu. Interesujące jest też pytanie o relacje pomiędzy przybyszami z ChRL a przybyszami z Tajwanu. Z pewnością wymagałoby to poruszenia delikatnych i złożonych kwestii politycznych, których to tematów doktorant na ogół nie podejmuje. Uwagi powyższe nie umniejszają jednak wartości przedstawionej przez autora charakterystyki migracji z Chin.

Ponieważ wśród emigrantów chińskich zaledwie 1% to katolicy, co stanowi około pięćdziesięciu osób, więc badania dotyczące motywów uczestnictwa tych osób we wspólnocie Kościoła katolickiego są z jednej strony nietrudne do przebadania, z drugiej strony niełatwo wyciągnąć ogólne wnioski o szerszym zasięgu teoretycznym. Autor zauważa, że migranci z Chin, poza czysto ewangelizacyjnym wpływem Kościoła, stają się członkami wspólnoty katolickiej z czterech następujących przyczyn: 1) potrzeby integracji ze społeczeństwem polskim, 2) chęci integracji z chińskimi imigrantami, być może znajomymi lub krewnymi, uczęszczającymi na nabożeństwa katolickie, 3) nadziei na objęcie szerszą opieką społeczną, 4) troski o odpowiedni przekaz etyczny i troski o moralne wychowanie dzieci. Typologizacja ta (nie jest to oczywiście klasyfikacja, bowiem różne przyczyny mogą współistnieć ze sobą) wydaje się naturalna. Dobrze byłoby móc w trakcie przyszłych badań rozpoznać znaczenie

i wagę poszczególnych czynników. Byłoby to interesujące zarówno z przyczyn duszpasterskich jak i socjologicznych.

Ostatnie trzy paragrafy rozdziału drugiego poświęcone są działalności Werbistowskiego Centrum Migranta *Fu Shenfu* powstałego w 2005 roku głównie dzięki inicjatywom o. Romana Malka SVD oraz o. Antoniego Koszorza SVD, stowarzyszeniu *Sinicum* im. Michała Boyma SJ powstałemu w 2011 roku, ze szczególnym udziałem siostry Aleksandry Huf SSpS, oraz inicjatywie *Made for China* zainicjowanej w roku 2015 przez ks. Czesława Noworolnika. Ks. Shi Xiaowang przedstawia genezę tych przedsięwzięć, ukazując rolę odegraną w przeszłości przez ojca Józefa Freinademetza SVD, nazywanego w Chinach ojcem Józefem Fu, oraz przedstawiając postać ojca Michała Boyma SJ, również zasłużonego na polu ewangelizacji mieszkańców Państwa Środka. Autor rozprawy szczegółowo przedstawia inicjatywy duszpasterskie i pomoc praktyczną niesioną uchodźcom przez wspomniane organizacje. Zakres ich zainteresowań i aktywności jest doprawdy imponujący, obejmuje bowiem nie tylko troskę duszpasterską o migrantów – zresztą nie tylko chińskich – ale również naukę języka polskiego, pomoc Kościołowi w Chinach, wymianę personalną pomiędzy Polską a ChRL, wspieranie upowszechniania wiedzy na temat kultury chińskiej w naszym kraju i kultury polskiej w Chinach, działalność wydawniczą i dystrybucyjną. Opis pracy wspomnianych wyżej organizacji dokonany przez autora jest wartościowy ze względu na osobiste zaangażowanie i wiedzę czerpaną bezpośrednio od uczestników i koordynatorów wspomnianych wyżej przedsięwzięć. Tym samym, z metodologicznego punktu widzenia, ks. mgr Shi Xiaowang stosuje – z sukcesem - metodę obserwacji uczestniczącej. Wspomina konkretne osoby, ich pracę, a także przytacza interesujące opisy sytuacji życiowych i problemów, z jakimi spotykają się migranci z Chin.

Kolejny, trzeci rozdział rozprawy doktorskiej, złożony z siedmiu paragrafów, poświęcony jest historii i zagadnieniom formacyjnym wspólnoty katolików chińskich w Polsce. Przede wszystkim, jak zauważa autor, w związku z podziałami występującymi w Kościele chińskim, wywołanymi represyjną polityką władz komunistycznych ChRL wobec katolików, główny ciężar objęcia tej wspólnoty opieką duszpasterską spoczął na Kościele polskim. Opieka taka musi zawsze spełniać pewne istotne warunki przedstawione we wcześniej omówionych dokumentach watykańskich, winna być zatem zarówno uniwersalistyczna jak i powinna też uwzględniać dziedzictwo kulturowe migrantów, w tym także wskazane jest, aby duszpasterze posługiwali się językiem osób przybyłych do kraju osiedlenia.

Opisując początki Centrum Migranta oraz stowarzyszenia *Sinicum*, ks. Shi Xiaowang wskazuje po raz kolejny na szczególną rolę odegraną przez indywidualne osoby. W tym kontekście autor wskazuje na znaczenie działań wymienionych już wyżej ojców ze Zgromadzenia Słowa Bożego a także księdza Jana Hou, który otrzymał od kardynała Kazimierza Nycza i biskupa Romualda Kamińskiego nominację na kapelana wspólnoty chińskiej. To właśnie od niego miało rozpocząć się gromadzenie wokół Kościoła Chińczyków, którzy zresztą w dużej części nie byli chrześcijanami.

W dalszej kolejności doktorant charakteryzuje chińską wspólnotę katolicką w Polsce, zaznaczając przy tym, że z różnych względów część katolików z Chin nie przyłącza się do tej wspólnoty, pragnąc szybciej zintegrować się z polskim społeczeństwem lub przeżywając swoją religijność bardziej indywidualnie. A zatem, zdaniem autora pracy, członkowie wspólnoty mogą zostać podzieleni na trzy kategorie. Do pierwszej z nich należy zaliczyć katolików chińskich (wywodzących się głównie z diecezji Handan), wśród których znajdują się cztery osoby duchowne, dwóch księży oraz dwie siostry zakonne. Do grupy drugiej należą współmałżonkowie emigrantów z Chin oraz, jak to pięknie ujmuje autor: „Polacy, którzy kochają Kościół chiński” (strona 109 rozprawy). Z kolei, grupę trzecią tworzą niechrześcijanie będący krewnymi lub znajomymi katolickich członków wspólnoty. Biorą oni udział tylko w najbardziej ważnych dla Chińczyków świątach jak Chiński Nowy Rok czy też Święto Środka Jesieni. Autor rozprawy zwraca również uwagę na pewne szczególne cechy opisywanej wspólnoty. Jest to mianowicie grupa ludzi w większości młodych, wielu spośród nich studiuje, a średnia wieku wynosi około trzydziestu lat. Ponadto są to w większości osoby charakteryzujące się wysokim poziomem wykształcenia oraz dobrą a nawet bardzo dobrą znajomością języka polskiego. Co oczywiście szczególnie istotne, są to w dość dużym procencie, konwertyci; z kontekstu można wywnioskować, iż grupa nowo nawróconych stanowi około jednej piątej całości wspólnoty.

Wiele miejsca poświęca autor rozprawy także na przedstawienie życia sakramentalnego katolików chińskich w Polsce a także na opis, w jaki sposób dokonuje się ich duchowa formacja. W tym kontekście posługuje się on po raz kolejny metodą obserwacji uczestniczącej; sam bowiem jest uczestnikiem wspólnoty, o której pisze, i w związku z tym jego świadectwo jest tak osobiste i ujmujące w sposób bezpośredni problemy, z którymi spotykają się chińscy katolicy. Historycznym dla nich wydarzeniem była pierwsza Msza św. odprawiona 1. października 2017 roku właśnie przez ks. Jana Shi w koncelebrze o. Krzysztofa Malejko SVD. Miało to miejsce w parafii pod wezwaniem św. Jadwigi, która to parafia została przejęta w tymże roku przez ojców werbistów. Epidemia COVID wpłynęła na

czasowe zawieszenie odprawiania liturgii eucharystycznej; liturgia została wznowiona w roku 2021 w parafii Narodzenia Pańskiego przy sanktuarium Matki Bożej Ostrobramskiej. Należy jednak zaznaczyć, iż Msza św. w języku chińskim odbywa się tylko raz w miesiącu, gromadząc do około czterdziestu osób, a zatem katolicy z Chin, będąc w zgodzie z nauczaniem Kościoła, winni uczestniczyć w pozostałe niedziele w liturgii odprawianej w języku polskim w parafii Narodzenia Pańskiego lub w innych kościołach.

Autor rozprawy pisze także o sprawowaniu pozostałych sakramentów jak chrzest, sakrament małżeństwa i spowiedź. Do tej pory, jak stwierdza, chrzest przyjęło sześciu katechumenów, a dwu kolejnych przygotowuje się do tego sakramentu. Połowa wymienionych katechumenów podjęła decyzję o włączeniu się do Kościoła poprzez chrzest ze względu na swoich współmałżonków, trzy pozostałe ze względu na relacje z katolickimi krewnymi a jedna z powodu religijnej atmosfery w swoim szkolnym otoczeniu. O sakramencie małżeństwa wśród migrantów z Chin doktorant pisze w sposób dość ogólny, przedstawiając jedynie ten problem poprzez zaznaczenie możliwych różnic narodowościowych i religijnych pomiędzy małżonkami. Podobnie nieco ogólny jest opis sprawowania sakramentu pojednania. Z pewnością dobre byłoby uzupełnienie odpowiednich paragrafów poprzez przedstawienie własnych doświadczeń ks. mgr. Shi Xiaowanga, podobnie jak czyni on to w innych miejscach.

Sporo uwagi poświęca autor problematyce katechizacji, formacji duchowej i różnym formom działalności duszpasterskiej. By móc lepiej zorientować się w poziomie religijności, a w tym także w zakresie podstawowej wiedzy teologicznej przybyszów z Chin, ks. Shi Xiaowang przeprowadził ankietę wśród przedstawicieli tej społeczności. Pytania ankiety można podzielić na dwie grupy, pierwsza z nich dotyczy zagadnień związanych z pochodzeniem, życiem religijnym, uczestnictwem w liturgii oraz katechezie, natomiast druga część sprawdza wiedzę katolików chińskich wywodzących się z omawianej wspólnoty na tematy biblijne jak również związane z historią i aktualnym stanem Kościoła powszechnego. Ankieta została przeprowadzona wśród dwudziestu jeden osób, z których siedemnaście to kobiety a pozostałe cztery osoby to mężczyźni. Tak nierównomierny podział nie jest z pewnością skutkiem wyboru losowego. Z drugiej strony liczba respondentów jest bliska połowie ilości osób stale związanych ze wspólnotą. Z całą więc pewnością ankieta stanowi wartościowe źródło wiedzy o religijności katolików chińskich w Polsce.

Z ankiety wynika, że około sześćdziesiąt procent respondentów ma oboje rodziców wyznania katolickiego i w podobnym procencie respondenci zostali ochrzczeni w dzieciństwie. Z drugiej strony około czterdzieści procent ankietowanych pochodzi z rodzin,

w których żaden z rodziców nie był katolikiem; także około czterdzieści procent deklaruje przyjęcie chrztu dopiero w wieku dorosłym. Dalsze odpowiedzi na pytania ankiety wskazują na to, iż w podstawowym zakresie katolicy chińscy mają dobrą wiedzę na tematy związane z religią; na pytania o pierwszych rodziców w Biblii czy o imię aktualnego papieża odpowiednio blisko dziewięćdziesiąt pięć procent i blisko dziewięćdziesiąt procent osób odpowiada poprawnie. Odpowiedzi na inne pytania badające wiedzę religijną respondentów także wskazują na dobre na ogół rozumienie fundamentów wiary.

Pytania o dynamikę życia religijnego, a więc o częstotliwość modlitwy, udział we Mszy św., korzystanie z sakramentu spowiedzi wskazują na pewne ograniczenia – a zarazem wyzwania dla pracy duszpasterzy – opisywanej wspólnoty. Regularnie bowiem w Mszy św. uczestniczy niespełna trzydzieści procent zapytywanych; zarazem mniej niż raz w miesiącu czyni to nieco ponad dwadzieścia procent. Modlitwę poranną i wieczorną deklaruje około czternastu procent. W wielu przypadkach na pytania ankiety pada odpowiedź „czasami”. Jest ona niejednoznaczna i trudna do zinterpretowania. Problemem może być także ekstrapolacja otrzymanych wyników na całą wspólnotę, jako że próba nie ma charakteru losowego. Ponadto, co wynika z naturalnej kolei rzeczy, wspólnota katolików chińskich ulega stałym przekształceniom.

Sondaże, takie jak powyższa ankieta, należałoby przeprowadzać częściej, wzbogacając je o dodatkowe pytania dotyczące pochodzenia i życia religijnego, uwzględniające przy tym szerszy zakres odpowiedzi. Jedną z możliwości badawczych o charakterze jakościowym jest również wywiad nieustrukturyzowany lub zawierający elementy strukturalne. Jednak, wracając do przedstawionej w rozprawie ankiety, mimo pewnych uwag, jej wyniki należy uznać za interesujące oraz w istotny sposób pogłębiające wiedzę o wspólnocie katolików wywodzących się z Chin kontynentalnych.

Jak zauważa autor rozprawy, opierając się na własnym doświadczeniu duszpasterskim, dużym wyzwaniem jest pomoc w podtrzymaniu i pogłębieniu praktyki codziennej modlitwy. Podejmowane są w tym kontekście próby popularyzacji Liturgii Godzin, jednak do katolików chińskich bardziej przemawiają inne formy zaangażowania modlitewnego jak na przykład grupy różańcowe. Podobnie, wyzwaniem jest sprawowanie sakramentów takich jak spowiedź, sakrament małżeństwa czy chrzest. W szczególności wysiłku oraz indywidualnego podejścia wymaga przygotowanie katechumenów.

Ostatni, czwarty rozdział rozprawy doktorskiej, zawierający cztery paragrafy, poświęcony jest nakreśleniu planów rozwoju duszpasterstwa katolików z Chin w Polsce oraz perspektywom, jakie rysują się przed opisywaną wspólnotą. Rozdział ten jest w znacznej

mierze zainspirowany najnowszym, bo pochodzącym z 2022 roku, dokumentem Dykasterii ds. Promocji Integralnego Rozwoju Człowieka zatytułowanym *Wskazania duszpasterskie na temat międzykulturowej posługi wśród emigrantów*, do którego wstęp napisał papież Franciszek. Autor rozprawy niezwykle szeroko omawia ten dokument, cytując jego duże, może nawet nieco zbyt obszerne, fragmenty. Słusznie zwraca uwagę na nowe ujęcie problemu migracji zawarte we wspomnianym tekście, zgodnie z którym obok integralności wiary i współczucia okazywanego przybyszom ważna jest świadomość, że stanowią oni błogosławieństwo i stwarzają szansę na twórcze spotkanie międzykulturowe.

W dalszej części autor koncentruje się na opcjach organizacyjnych, które mogą nadać duszpasterstwu migrantów najbardziej efektywną postać. Wśród tych opcji wymienia parafię personalną, misję *cum cura animarum*, parafię terytorialno-etniczną, misję zwykłą oraz formy duszpasterstwa ogólnego jak parafia między-etniczna i między-obrządkowa oraz parafia lokalna z posługą skierowaną także do migrantów z jednej lub wielu grup narodowych. Zdaniem ks. Shi Xiaowanga, pierwsze dwie formy duszpasterskie nie są jeszcze odpowiednie dla wspólnoty katolików chińskich, natomiast dobrym rozwiązaniem jest parafia terytorialno-etniczna. Uwagi doktoranta w tym zakresie są bardzo interesujące, jednak cechuje je nieco zbyt duży poziom ogólności, wskazane byłoby, zdaniem recenzenta, trochę bardziej szczegółowe wyjaśnienie funkcjonowania takiej parafii w oparciu o dokumenty Kościoła. Z kwestiami organizacyjnymi łączy też autor zagadnienie roli personelu duszpasterskiego, omawiając ten problem zarówno na poziomie ogólnym jak i odnosząc go do konkretnej wspólnoty katolików pochodzących z Chin.

Ostatni paragraf rozdziału podejmuje zagadnienie relacji pomiędzy społecznością przyjmującą przybyszów a nimi samymi, wskazując na misyjny wymiar tej relacji, która łącząc wiernych wpisuje się w uniwersalną misję Kościoła. Autor zauważa też potrzebę aktywnego współdziałania wspólnoty katolików z Chin w Polsce z podobnymi wspólnotami na terenie Europy. Z wymienionymi wyżej zagadnieniami łączą się następujące dwa pytania, jakie recenzent kieruje do doktoranta. Po pierwsze: jak przedstawia się integracja katolików z Chin z katolikami polskimi? Po drugie: jak, w ocenie doktoranta, wyglądają wzajemne relacje pomiędzy migrantami katolickimi z różnych części Chin kontynentalnych a migrantami chińskimi spoza tego obszaru, na przykład z Tajwanu?

Konkluzja:

Podsumowując powyższe uwagi na temat rozprawy doktorskiej ks. mgr. Shi Xiaowanga, należy stwierdzić, że rozprawa zawiera oryginalne treści i stanowi istotny wkład w badania naukowe dotyczące problematyki duszpasterstwa katolików chińskich w Polsce. Autor, omawiany przez siebie temat, przedstawia w sposób pogłębiony, a jego narracja uwzględnia złożone i różnorodne odniesienia. W ocenie recenzenta rozprawa spełnia ustawowe wymagania stawiane wobec prac doktorskich, a co więcej zasługuje na wyróżnienie. Może także być przedmiotem dalszego procedowania w kolejnych etapach obrony pracy doktorskiej.

Lech Gruszecki